

Vem faller i den etiska utförsbacken?

PER SANDBERG

Författaren kritiserar användningen av det etiska utförsbacke-argumentet i offentliga diskussioner om nya teknologier. Argumentet har en enkel struktur: Om vi tillåter A, så kommer B ofrånkomligen eller antagligen att följa, och eftersom B är moraliskt oönskat, så bör vi avstå från att tillåta A. Användarna av argumentet ser ut att generellt misstro vår förmåga att i framtiden fatta moraliskt legitima politiska beslut. Denna framtidsmisstro kontrasteras mot den historieskrivning som framträder i Jürgen Habermas senaste verk "Faktizität und Geltung".

Inledning

En norsk offentlig utredning om forsknings- och hälsoadministrativ användning och registrering av personuppgifter i hälsoväsendet¹ har lett till het debatt. Denna började redan när kommittén splittrades i ett flertal och ett mindretal. Medan majoriteten föreslår att det ska upprättas ett regionalt hälsoregistersystem baserat på pseudonymer, så går minoriteten mot förslaget. Jag ska i denna artikel diskutera en aspekt av deras omfattande dissens.

Minoriteten anser att det pseudonyma registersystemet kommer att leda till att insamling och lagring av personliga och delvis mycket sensitiva uppgifter skenbart blir ofarligt. Problemet med systemet, hävdar man, är inte de uppgifter som har förutsatts ska registreras. Faran ligger i den inneboende möjligheten att koppla ihop och samköra nya datakällor både inom och utanför hälsosektorn vilket kommer att

skapa nya forsknings- och administrationsbehov.²

Minoriteten förväntar sig att majoriteten besvarar dessa invändningar med två motdrag. Majoriteten förväntas hänvisa till inbyggda begränsningar i systemet och dessutom betona att det är avgörande för förslaget att registret inte ska kunna användas till andra ändamål än de som har skisserats. Men detta är ett realistiskt antagande, menar minoriteten som också påpekar att flertalet ser ut att tro att man genom att knyta bestämda förutsättningar till etableringen av systemet kan binda framtidsutvecklingen en gång för alla. Minoriteten delar inte denna optimism och tro på att framtidens samhällsutveckling och lagstiftare nödvändigtvis kommer att avstå från att utvidga registersystemet:

“Tvertimot synes det å være et grunnleggende trekk ved samfunnets forhold til teknologiske nyskapingar at *det som kan gjøres vil*

1. NOU 1993:22. *Pseudonyme helseregistre*. Et lovutkast om personvern, pasientvern og helsevern. Oslo, 1993.

2. Op. cit. s. 243.

bli gjort. Dette teknologiske imperativ er for oss et grunnleggende problem i relasjon til flertalets modell”.³

Jag önskar att se närmare på minoritetens tankar om reglering av forskning och teknologi, vilka kan kallas “kvasi-konstitutionella”. *Konstitutionell*; eftersom den säger att vi bör lyfta dessa frågor ut ur den normala “dagliga” politiska lagstiftningsprocessen och istället binda oss själva genom att stifta lagar redan innan problemen dyker upp. *Kvasi*; eftersom den i hög grad bygger på två erkänt problematiska argumentationslinjer: Det etiska utförsbackeargumentet och påståendet om det teknologiska imperativet. Jag ska först analysera NOU-minoritetens, samt två andra nordiska skribenters, användning av utförsbackeargumentet. Analysen visar bl.a. att skribenterna har en generell misstro till vår framtida förmåga att fatta moraliskt riktiga beslut. Jag ska så undersöka giltigheten av påståendet om det teknologiska imperativet. Avslutningsvis ska den påvisade framtidsmisstron kontrasteras mot den syn som framträder i Jürgen Habermas senaste verk “Faktizität und Geltung”.⁴

Det etiska utförsbackeargumentet

Olika versioner av det etiska utförsbackeargumentet dyker ständigt upp i offentliga diskussioner om forskning och nya tekno-

logier. Argumentet, på engelska känt som “the slippery slope argument”, har en enkel grundstruktur: Vid överväganden om vi ska tillåta en handling eller en grupp av handlingar A, så argumenteras det att om vi tillåter A, så kommer B ofrånkomligen eller antagligen att följa, och eftersom B är moraliskt oönskat, så bör vi avstå från att tillåta A.⁵ Låt mig börja med att ge tre illustrativa, men på intet vis unika, exempel på argumentet.

Det första är hämtat från debatten som föregick det norska Stortingets behandling av lag om medicinsk bruk av bioteknologi våren 1994.⁶ Frilansjournalisten Ina Tin bygger ett argument om att Norge bör avveckla IVF-tillbudet på en kombination av utförsbackeargumentet och en uppfattning av det “naturliga” som etiskt ideal:⁷

“Erfaringen viser at det man i utgangspunktet finner etisk problematisk, venner man seg til tanken om etter noen års modning. Prøverørs-befruktning markerer et fundamentalt skred i synet på menneskets rett til å gripe inn i naturen og kontrollere livsprosessen. Vi må som enkeltmennesker og som samfunn reflektere over konsekvensene av et slikt valg. Hvis et inngrep i naturens gang av denne dimensjon kan rettfærdiggjøres ut fra noen fullstendig friske og rørlige menneskers økte lykkefølelse ved det å bli foreldre til egne barn, så følger andre naturstridige, men nyttige inngrep med rasjonalitetens nådeløse konsekvens.”

3. Op. cit. 242.

4. Jürgen Habermas. *Faktizität und Geltung: Beiträge zur Diskurstheorie des Rechts und des demokratischen Rechtsstaats*. Frankfurt; Suhrkamp. 1992.

5. Nils Holtug. Human Gene Therapy: Down the Slippery Slope? *Bioethics* 7:402-419. 1993.

6. *Ot.prp.nr.37 (1993-94). Om lov om medisinsk bruk av bioteknologi*. Oslo. 1994.

7. Ina Tin. Livet utfordres. *Klassekampen* 22.4. 1994, sid. 3.

Exempel nummer två kommer från debattartikeln “Den frie forskning – vor tids største trussel” i danska *Information*.⁸ Filosofen Jean Fischer är bekymrad för den pågående teknologiutvecklingen: Den utgör en ökande ekonomisk och moralisk styrningsmässig belastning, och den är uttryck för ett herrelöst samhälle “hvov selvoptagende forskere i uheilig alliance med popdebat og marked bestemmer over vores liv”. Fischers centrala argument är att det är utvecklingsautomatik, tillvänjning och nödvändighet, i långt större grad än goda argument, som legitimerar teknologiutvecklingen:

“Det mest skræmmende er det, jeg vil kalde skråplans-fænomenet. Ofte vil modstanden mod en ny provokerende teknologi i begyndelsen være stor. Derfor vil politikerne, støttet af etiske råd, afvise i første omgang. Men tre år senere vil udviklingen have gjort teknologien “nødvendig” og acceptabel, og den vil blive tilladt med disse tre års forsinkelse.

Skråplansudviklingen vil efterhånden ødelægge enhver moral. Den lille forsinkelse er det, der skal til, for at moral og fordomme kan nå at “tilpasse” sig den ny virkelighed. Dette er det egentlig skræmmende.”

Det tredje exemplet är minoritetens dissens i den tidigare omtalade norska offentliga utredningen, vars grundläggande inställning framstår av följande citat:

“Det prinsipielle problemet med helsedata i

helseregistre er ikke primært lekkasjeproblemet og den illegale bruk, problemet er derimot potensialet for en utvidelse av den legale bruk, f.eks. slik at det blir mulig å koble helsedata mot data fra andre sektorer i samfunnet”.⁹

Flera filosofer, bl.a. Wibren van der Burg,¹⁰ skiljer mellan logiska och empiriska varianter av utförsbacke-argumentet. Enligt den logiska versionen är vi logiskt förpliktade att tillåta B, när vi först har tillåtit A. Detta eftersom det antingen inte finns någon relevant konceptuell skillnad mellan A och B, eller för att rättfärdigandet av A också gäller för B, eller för att även om det är en skillnad mellan A och B, så finns det inte någon sådan skillnad mellan A och m, m och n, ...y och z, z och B, och accepterade av A måste därför till slut medföra accepterade av B. Den empiriska versionen säger att tillåtande av A, och i ännu större grad utövande av A, till slut vill leda till accept av B (eller till att B inträffar). Den kausala förbindelsen kan ta ett otal former, t.ex. kan A åstadkomma en försvagning eller förändring av allmänmoralen, eller den kan orsaka offentlig efterfrågan efter B.¹¹

Vi ser nu att de tre exemplen är varianter av det empiriska argumentet. (I tillägg så använder Ina Tin även en logisk version). Och som Holtug påpekar,¹² så finns det alltid två möjliga tolkningar av det empiriska argumentet. Den ena är den som argumentförespråkarna avser, nämligen att moralen i

8. Jean Fischer. Den frie forskning - vor tids største trussel. *Information* 26.1. 1994.

9. NOU 1993:22 s. 231.

10. Wibren van der Burg. The Slippery Slope Argument. *Ethics* 102:42-65. 1991.

11. Holtug op. cit.

12. Holtug op. cit.

samhället på ett eller annat sätt blir korrumperad, eller att B kan slinka in bakvägen när den offentliga uppmärksamheten förloras. Den andra möjliga tolkningen är att när A först är godkänt så kommer folk att bli mer förtroliga med teknikerna som används och därefter komma att inse att deras tidigare motstånd mot B var dåligt begrundat, och att B faktiskt är någonting som vi bör välkomna.

Fischer serverar ett solklart exempel på den första tolkningen. Och inte bara för ett fall, men för ett helt "skråplansfænomen" i samband ny teknologi. För honom kan förändrade moraluppfattningar på detta område bara förstås på ett sätt: Att vi korrumperas och vänjer oss vid att leva med omoralen. Utvecklingen "vil efterhånden ødelægge enhver moral". Fischer finner intet gott i den teknologi-etiska utvecklingen, vilken för honom består i att omoralen lagbundet kör över moralen; med "tre års forsinkelse".

Frederick Schauer har argumenterat att utförsbacke-argumentens argumentationskraft är avhängig av att vi uppfattar framtidens beslutsfattare som oförmögna att antingen igenkänna, förstå eller försvara de principiella linjer som dragits upp av deras föregångare.¹³ NOU-minoritetens resonemang knyter an till det tredje alternativet; att framtidens politiker ej kommer att försvara det begränsade bruket av hälsoregistren som majoriteten idag föreslår. Man har dessutom liten tro på att en utvidgad användning av hälsodata som vi i framtiden anser juridiskt legal även kan vara moraliskt legitim. Detta visas helt explicit när

man säger att problemet man angriper inte är det framtida missbruket av hälsoinformation, men den framtida legala användningen. Om vi antar att detta framtida samhälle har ungefär samma grad av legitimitet som dagens, så kan beteckningen "legal" även då bara användas för regler och beslut som fattats genom legitima demokratiska procedurer. NOU-minoriteten ger inga antydningar om att man inte delar dessa antaganden om morgondagens samhälle. Men man säger ändå att problemet är den framtida legala användningen. Man kritiserar framtidens lagar på moraliskt grundlag, och den moraliska "tyngden" försöks uppnås genom att få oss till att betvivla vår framtida förmåga till att skilja mellan rätt och fel. Minoriteten är klar över att denna skeptiska hållning kan hävdas vara uttryck för "lovgiverforakt" och ett slags antidemokratisk grundinställning, men argumenterar ändå att det är helt legitimt:

"å gå inn for en løsning som praktisk og prinsipielt innebærer at vi som samfunn gjør det grunnleggende valg åvillie avskjære muligheten for et potensial vi ikke kan overskue konsekvensen av".¹⁴

Kanske har man rätt i att vi idag inte kan överskåda konsekvenserna av det föreslagna hälsoregistersystemet. Vi bör dock inte glömma att det de varnar oss för är konsekvenser som för att realiseras först måste väljas av framtidens politiskt valda lagstiftare. Konsekvenserna är kanske oöverskådliga idag, men de är inte utanför politisk kontroll, inte ens efter att vi har tagit det första steg som man varnar oss för. Att

13. Frederick Schauer. *Slippery Slopes*. *Harvard Law Review*. 99:361-383. 1985-1986.

14. NOU 1993:22 s. 242.

kalla denna hållning för "lovgiverforakt" är kanske väl starkt, men minoriteten uttrycker definitivt en djup misstro till kommande lagstiftares förmåga att göra riktiga moraliska val i framtiden. Å andra sidan har de stor tilltro till sin egen förmåga att redan idag välja riktigt i morgondagens moraliska frågor.

Nu är det ju inte alls säkert att framtidens politiker kommer att välja att utvidga bruket av hälsoregistren. Men om det skulle ske, vore det så farligt? Behöver vi vara så rädda för att ge morgondagens politiker ansvaret att avgöra vad som då är acceptabelt bruk av hälsoregistren? Är hälsoregister för forskning och administration en sådan typ av fråga som legitimerar "konstitutionell" reglering?

Analytiska-filosofiska analyser av utförsbacke-argumentet ser ut att tendera mot konklusionen att argumentet i många fall inte är direkt felaktigt, om än dock ofta omotiverat.¹⁵ Van der Burg konkluderar att det vanligtvis inte går att ge avgörande bevis, varken för eller emot, för den empiriska varianten.¹⁶ Båda sidor kan peka på fakta som passar deras position. En eventuell accept av argumentet avhänger därför mer av envars grundläggande perspektiv, menar han. Den som har en mer pessimistisk inställning och kritisk syn på den existerande politiska och juridiska ordningen vill tolka fakta negativt och se varje ny teknik som ett steg i fel riktning. Optimisten vill däremot betrakta nyvinningar som steg i rätt riktning, och även ha tro på vår förmåga att i

framtiden korrigera ev. felsteg. Men går det att säga någonting om vilket perspektiv som är bäst motiverat; ett optimistiskt eller ett pessimistiskt? Vi kan få ett fruktbart perspektiv på den frågan genom att vända oss till den tyska filosofen Jürgen Habermas. Men först ska jag undersöka hållbarheten i NOU-minoritetens påstående om det teknologiska imperativet.

Finns det något teknologiskt imperativ?

NOU-minoriteten säger att det ser ut "å være et grunnleggende trekk ved samfunnets forhold til teknologiske nyskapninger at *det som kan gjøres vil bli gjort*".¹⁷ Härigenom ger man uttryck för en tro på att det finns ett teknologiskt imperativ. Med Holtug,¹⁸ vill jag argumentera att ifall påståenden om ett teknologiskt imperativ av denna typ är den premiss som ska förklara övergången från kontrollerat bruk till okontrollerat missbruk i empiriska utförsbacke-argument, så måste de beläggas med empiriska bevis. Bevisbördan ligger därmed hos dem som tror på imperativet. Holtug pekar själv på att våra erfarenheter inom kirurgi och transplantation ej bekräftar existensen av något sådant imperativ. Det är mycket inom dessa två områden som vi skulle kunna göra, men som vi inte gör. Vi har länge också vetat att de tekniker som fungerar inom djuravel även kan användas på människor. Men det finns inget bevis på något teknologiskt imperativ som driver

15. Holtug op. cit. s. 402.

16. Tin op. cit. s. 64.

17. NOU 1993: 22 s. 242.

18. Holtug op. cit. s. 417-18

vårt samhälle till att avla människor på samma sätt som vi avlar kor bara för att det är tekniskt möjligt.¹⁹

Nu kan man (antagligen med rätta) invända att diskussionen om det teknologiska imperativet, och den besläktade frågan om teknologi-determinism, inte avgörs av dessa tre motexempel. Jag ska därför begränsa mig till att analysera, och tillbakavisa, NOU-minoritetens specifika användning av imperativ-påståendet. Vi kan börja med att tolka och precisera den del som lyder "vil bli gjort". Som vi tidigare har sett, så är det legalt illegitimt missbruk av registersystemen som minoriteten är bekymrad för. "Vil bli gjort" måste i denna kontext därför förstås som att det inte bara kommer att föreslås ett utvidgat bruk av systemen och utvecklas tekniska och administrativa rutiner för att förverkliga förslagen, men att våra folkvalda organ även kommer att tillåta detta utvidgade bruk. Men är det verkligen så att våra politiska organ tillåter alla teknologiska nya teknologiska konstruktioner som kan göras?

Ett exempel från ett närbesläktat område tyder på det motsatta: Det finns inte några tekniska problem förbundna med att samla in DNA (t.ex. genom ett blodprov) från hela befolkningen och lagra det nedfruset. Vid efterforskning av brott, t.ex. våldtäkter eller mord, där gärningsmannen efterlämnat biologiskt material skulle man så kunna matcha detta fynd mot DNA-banken för att identifiera den skyldige. Trots att detta är tekniskt möjligt så ser det inte ut att fin-

nas något teknologiskt imperativ som tvingar våra politiska organ att tillåta och upprätta banker omfattande hela befolkningen. Det ser däremot ut som att många nationer, t.ex. Norge, kommer att välja att upprätta denna form av DNA-banker endast för personer som redan är dömda för allvarliga våldsbrott.²⁰

Dessa exempel ger oss grund till att konkludera att det inte finns något teknologiskt imperativ av den form som måste till för att NOU-minoritetens argumentation ska fungera. Deras argument är dessutom självförgörande. För om det, tvärt emot vad jag visat ovan, vore riktigt att allting som tekniskt sett kan göras även "vil bli gjort", hur kan man då meningsfullt argumentera för att sätta någon som helst gräns? Om man inte tror att vi kan sätta gränser och stå emot det teknologiska imperativet i framtiden, hur kan man då ha tro på att vi kan göra det idag?

En kontrast: Habermas' Faktizität und Geltung

I boken Faktizität und Geltung går Jürgen Habermas bl.a. in i rollen som "filosofi-arkelog" och undersöker hur våra moraluppfattningar har vuxit fram. I denna roll, med därtill förbundna långa tidsperspektiv, frågar Habermas retoriskt genom Helge Høibraatens röst om politik verkligen bara är rå maktkamp, så som en del av hans kritiker har hävdad:

19. Stephen P. Stich. The Recombinant DNA Debate: Some Philosophical Considerations. In David A. Jackson and Stephen P. Stich (editors). *The Recombinant DNA Debate*. Englewood Cliffs; Prentice Hall. 1979.

20. NOU 1993:31. *DNA-analyse i straffesaker*. Oslo. 1993.

“er det ikke slik at det rår vidtrekkende enighet om grunnprinsippene for vårt samliv, slik de er uttrykt i ideene om folkesuverenitet og menneskerettigheter? Er ikke slike prinsipper blitt utmyntet og konkretisert i århundrelange debatter hvor partene har tatt hverandre på alvor - dødsens alvor, men hvor motstanderne etter hvert har gitt opp av mangel på overbevisende argumenter?”²¹

Høibraaten uttrykker här tre viktiga Habermas-poänger. Den första är att det idag faktiskt råder omfattande enighet om de etiska och politiska principer vi anser som våra viktigaste och mest grundläggande. Den andra poängen är att det inte alltid har varit så. Fler personer har idag möjlighet att delta i, och få sina intressen tillgodosedda vid, fattandet av viktiga beslut. Kvinnor är en sådan grupp. Samtidigt har innehållet i de viktigaste principerna förändrats. Med vår privilegierade utsiktsposition kan vi se att det genom historien har skett en etisk och politisk utveckling, och att den i många avgörande hänseenden har skett i riktning mot moraliskt bättre principer. Habermas tredje poäng är att de principer som överlevt och vunnit fram är de som vi har kunnat ge de bästa argumenten för. De har bäst överlevt den historiska kvarnens kontinuerliga malande form av en rationell argumentativ debatt.

Låt oss se närmare på Habermas andra poäng; att den etiska utvecklingen på många avgörande områden har gått i positiv riktning. I föregående avsnitt såg vi att de tre nordiska skribenterna delar en grundläggande uppfattning om att etisk gräns-

flyttning, åtminstone inom den medicinska teknologi som är deras huvudfokus, sker mot det värre. Men, med förbehåll för att vi just idag befinner oss på historiens moraliska klimax, denna framtidsuppfattning är svår att få att stämma överens med Habermas historieskrivning. Enligt Habermas har allting inte gått mot det värre. På många avgörande områden har den etiska utvecklingen tvärtemot gått i positiv riktning. Vi kan finna exempel på att detta gäller även för medicinsk teknologi och forskning: Patienter är idag t.ex. mycket bättre skyddade mot forskningsmässigt missbruk än tidigare. Kraven om godkännande i forskningsetiska kommittéer och frivilligt informerat samtycke är de viktigaste garantierna för detta.

Men även om vi antar att vi befinner oss mitt i, snarare än på klimax av, den historiska utveckling som Habermas påvisar, så har vi ingen som helst grund för att tro att allting automatiskt och av sig själv går mot det bättre. Mycket går mot det bättre, men en del går mot sämre, åtminstone i vissa tidsperioder. Detta kan synas som en trivial observation, men den leder oss till två viktiga insikter. Den ena är att brytande eller flyttande av etiska gränser i sig själv inte är värt kritik. Det är tvärtemot ofta berömvärt. För att kunna påvisa en negativ etisk utveckling måste kritiker göra mer än påvisa att en etisk gräns har blivit bruten eller flyttad. De måste även påvisa att den etiska utvecklingen är negativ. Den andra poängen är att varje fall av etisk gränsflyttning måste underkastas individuell etisk bedömning för att kunna bedömmas som positiv eller negativ.

21. Tore Oksholen og Helge Høibraaten. Jürgen Habermas fra A till Å. *Universitetsavisen*, Trondheim nr 6, sid 24-25, 1994.

Habermas tredje poäng uttrycker den huvudtanke som han har följt genom stora delar av sitt författarskap. Det är idén om den fria kommunikationens betydelse för det moderna samhället. Denna tilltro till kommunikativ rationalitet kan kontrasteras mot Ina Tins ståndpunkt. Hon tycks betrakta rationaliteten mer som ett hot mot det moraliskt riktiga. Om vi först blir lurade ut i det etiska argumentations-landskapet så kommer "rasjonalitetens nådeløse konsekvens" att dra oss nerför den etiska backen. Den kommer att tvinga oss acceptera ingrepp som är "naturstridige" och därmed omoraliska. Tin fruktar rationaliteten eftersom den ger så stort utrymme för argument som hänvisar till nyttiga konsekvenser. Som motvikt mot en utveckling hon inte önskar sätter hon upp "naturen" som ett etiskt ideal. Det är det "naturliga" som är det etiskt riktiga enligt Tin. Habermas ser å andra sidan ut att ha rakt motsatt inställning. Hans tilltro till traditionens inboende förnuft blev för evigt riven i stycken när sanningen om Tredje Riket långsamt gick upp för honom som 16-åring i 1945. Habermas grundläggande tilltro; hans "basic trust", är istället baserad på en tilltro till förnuftets kritiska misstanke.²²

Tins position rymmer två stora problem: Å ena sidan en oberättigad tro på "naturen" som etiskt ideal, å andra sidan en undervärdering av rationalitetens betydelse inom moralisk argumentation och beslutsfattan-

de. Liknande problem har nyligen behandlats av tre danska filosofer.²³ De reagerade på en ledare i *Information* som ställde frågan om det vid etiska debatter om reproduktionsteknologi nu kanske är nödvändigt att "give afkald på rationaliteten og starte med at sige som børnene: Fordi. Grænsen går dér. Fordi vi siger det".²⁴ Detta, menar de danska filosoferna, är att appellera till en tro på att vi kan känna, eller ha en klar intuition om, var de etiska gränserna går, och att dessa känslor eller intuitioner bör vara utslagsgivande. Problemet är dock att vi inte kan ha tillräckligt förtroende för att våra känslor eller intuitioner på egen hand pekar ut vad vi etiskt sett bör göra:

"Der er næppe tvivl om, at en hel del rednecks i Alabama i 60'erne havde nogle særdeles klare følelser eller intuitioner om, hvilke rettigheder sorte mennesker skulle have. Indtil for relativt få år siden var det desuden en intuitiv selvfølge, at homoseksuelle var syge eller umoralske. Ligeledes havde nynazisterne, der smed brændbomber i Mölln, formentlig en ganske sikker fornemmelse af, hvordan tyrkere i Tyskland skulle behandles".²⁵

Nu är vi givetvis inte tvungna att dela sådana racistiska intuitioner, påpekar filosoferna. Men hur kan vi ha vara säkra på att våra intuitioner är bättre oavhängigt av de argument som stödjer dem? Om vi däremot är villiga att dra in argument som

22. Helge Høibraaten. Jürgen Habermas: tysk etterkrigsfilosof. *Föredrag P2-akademiet*, Norge 23.4. 1994.

23. Nils Holtug, Klemens Kappel & Jesper Ryberg. Intuitioner ikke nok. Kan vi føle os frem til hvad der er rigtigt og forkert. *Information*. 14.1. 1994.

24. *Information*, ledarartikel 4.1. 1994.

25. Holtug et al.

utgångspunkt för etisk gränsdragning, så har vi möjlighet att understödja eller förkasta intuitioner. Vi kan t.ex. påpeka att det är oerhört svårt att finna relevanta skillnader mellan svarta och vita som berättigar att svarta ska ha färre rättigheter än vita. Men om man inte accepterar detta sätt att diskutera, så blir debatten om rasism enbart en fråga om några personers klara intuitioner mot andras lika klara, men motsatta, intuitioner, skriver de danska filosoferna.

Författarupplysningar:

Per Sandberg

Unigen, Universitetet i Trondheim, och
Senter for Medisinsk Etikk, Universitetet i
Oslo.

Tack

Jag vill tacka Lars F Hansson, Nils Holtug
och Reidar K Lie för värdefulla kommentarer.